

ABONNEMENT

Pays étrangers

Pour un an : 2 Dolars

—•—•—
Edition spéciale : 3 Dolars

ADRESSE

«Idjtihad» Constantinople

—•—•—
Téléph : 20865

xxviiième ANNÉE

İÇTİHAT

Türkçe ve Fransızca

İLMİ, EDEBİ, İKTİSADİ

No : 358

ABONNEMAN

Seneliği (24 Nusha) Türkiye
için: 2 1,2, Â'lâ kâğıdlısı

5 liradır

ADRES

Cıgaloğlunda İctihad Evi

—•—•—
Tarihi Te'sisi :

1904 — Genève

Yirmi sekizinci sene

Operator Kâzım İsmil Beyin merhumun mezarı önünde irad ettiği hitabe

Efendiler ;

Huzurunda bulunduğumuz büyük ölünün , başlı başına bir tarih , bütün bir ibret olan hayatı hakkında ne söylene, onu hakkile ifade etmek, canlandırmak mümkün olmayacaktır.

Her şeyden evvel fikrinin , inandığı akide- nin zaferini temin için candan çalışmış bir İdealist olan Abdullah Cevdetin mücadele ha- yatına nasıl ve ne şeraitte atılmış bulunduğunu anlamak için o talebe iken 1305 - 307 senele - rinde Tıbbiye sıralarında alevlenen cereyanları ve o zamanın şeraitini hatırlamak lâzımdır .

Teneffüsün bile bir hak olarak tanınmadığı bir devirde genç Tıbbiyeliler arasında ototisiye, istib- dada açılan samimî ve enerjik cereyanın önün - dekiler arasında bu büyük adamı da görüyoruz . Daha mektep sırasında sarayın gadrine , zulmü- ne uğrayan Cevdet, gün geçtikçe idealinin tahak- kuku için gayretini art- tırmış, muvaffakiyyetle - rini tevali ettirmiştir.

Ne Mısırda menfa- hayatı , ne yad illerde

istrap ; ne hiç bir şey .. onu yolundan çevire- memiş , kalemine ve dımağına çevrilen bütün bu silâhlar Cevdetin azmini kırbaçlamaktan başka bir şeye yaramamıştır.

Abdullah Cevdet ölürken bize, gençliğe bir kaç misal vermiş bulunuyor : Bunlardan biri ve birincisi istiklâl ve demokrasi aşkıdır . Cevdet o mesut ölüdür ki uğruna hayatını verdiği bu idealin bir gün bu memlekette tahakkukunu gözleriyle görmüştür .

Cevdet o bahtiyar ölüdür ki hak diye, halk diye bağırdığı zaman lâıktı ve tazip ile kar-

sılanan sesi , hayatının son devrinde memleke- tin mes'elesi, halkın fitreti haline gelmiştir .

Abdullah Cevdet bu memlekette ekolsuz bir ekol yapmış ve kürsüsüz üstat olmuştur . O , fikirlerini, gayelerini neşr ve ifham için alâ- yişli bir kürsiye , parlak bir unvana ihtiyaç his etmemiş, lendi kurduğu mütevazı kürsüsün- den milyonlara en büyük idealleri aşlamıştır . Öyle ki bugün sayılı , yarın biraz daha fazla olan muhatapları gün gelmiştir ki ; bütün bir

memleketi sahasına al - mıştır . Cevdet müsterih yatacağı , çünkü o fi - kirler bugün hepimizin olmuştur.

Memleketin Cevdeti hakkile tanımadığını zan- nedenler aldaniırlar.Çünkü onun bu elim ziyamı du- yunca titreyen bütün bir gençlik kitlesini ben göz- lerimle gördüm. Tıbbiye- nin , tıbbiyeliliğin şeref sahifesine büyük vakıalar ilâve eden Cevdeti , bu günkü Tıp talebesi, bu günkü Tıp nesli, aziz bir selef olarak candan tevkir ediyorlar, ben ona hoca ve talebeden mürekkep bir tıp kitlesinin hak -

Abdullah Cevdet , Tunalı Hilmi , İshak Sükûti
Genève rede 1904

larını , gufran temennilerini getirdim .

Mektep sırasından başlayup yarım asrı bulan bir te'lif ve neşr hayatının izleri , bu memleketin üstünde elbetteki unutulmaz , si- linmez izler bırakmıştır , Cevdetteki azmin çok bariz bir ifadesi olan İctihat gençliğe yalnız seba- tın muvaffakiyyete yol açtığını gösterecek değerli, veciz misaldir, onlar Cevdetin ismini (Ölme - yenler arasına koydıysa çoktan kâfidirler .

Ne yazık .. ne tal'sizlik .. onu daha çok istifade edebileceğimiz, olgun zamanında kayb ettik . Yoksulluklardan arta kalan bu vatan

toprağında Cevdet gibi güzidelerimiz sık sık yetişmiyor. Onun ziyayı ne yalnız ailesinin, ne dostlarının .. Bütün memleketin ziyandır .

Ölüm gibi en kat'i ve sabit hakikatin önünde artık topraklara hitap etmelidir : Kara toprak daaha doymadın mı ?

ABDULLAH CEVDETE DAİR

(İçtihat) yine çıkacak , Cevdetin hatırasını teyit edecekmiş . Benden de bir makale istendi . Şu fıkrayı memnunen yazıyorum .

Kelimeleri kıvrımağa , törpülemeğe hacet görmüyorum . Artık zaman geçti . Abdullah Cevdet maddiyondu . Koyu bir dindarlıktan mübariz bir dinsizliğe geçmişti . Fakat o devirlerde hür fikri ancak gümrükten mal kaçırır gibi halka saklayarak neşretmek mecburiyetinde kalmıştı . Abdullah Cevdeti serbest içti hada sevk eden ilk hekim Almanyalı profesör Ludwig Büchner dir .

Ondan sonra Abdullah Cevdetin hemen hemen bütün hayatını istiaf eden Dr. Gustave le Bon ile M. Guyot dur . Her bir köşesi şu üç mütefekirden müteşekkil olan bir müsellesin içinde , Abdullah Cevdetin dımağı mahpus ve mahsur kaldı . Abdullah Cevdetin içtiihadı , bunların içtiihadı idi .

Sabık bir dindar , akidelerini terketmekle beraber , yine bir takım dinî âdetlere bağlı kalır . Meselâ , Katolik papaslığından en hür mütefekirliğe ihtida eden meşhur E. Renan ın bütün eserlerinde yine dinî bir koku hissedilir . Abdullah Cevdet de , şu üç mütefekkiye - ki bence de büyük adamlardır - üç imam, üç Ebu Hanife, İmamı Şafiî, İmamı Malik gözile bakardı . Onlara karşı kendisini bir sahabe , bir havvarî addederdi . Üç hayatı olsa (ve lüzumu kadar müşteri bulsa) bu üç hakimin eserlerini Türkçeye tercümeğe hasredecekti .

Büchner artık büsbütün geçmiştir . Yalnız Vulgarisation âleminde bir nam ve hatırası kalmıştır . Büchner âlemi (kuvvet) ve (madde)

üzerine bina eden maddiyon felsefesini harcı âm etmekle maruftur . Fakat fizik ilmi o günden beri üçyüz defa ileriledi . Madde ve kuvvet faraziyesi artık çocukçadır . Atome cüz'i fertler tahlil edildikten , « nesne » nin , energie nin şekilden şekle girdiği sabit olduktan sonra , kuvvet ve maddeden bahsetmek , bugün İdrisi nin cağrafyası mucibince Trans Atlantik gemisi işletmeğe benzer .

Abdullah Cevdet G. le Bon u sever, okur , ve mütemadiyen tercüme ederdi . Lâkin fizik ile çok uğraşan bu hakimin fizik hakkındaki tetkikatını çokluk karıştırmamıştı . Abdullah Cevdet G. le Bon un yalnız siyâsî , içtimâî eserlerle fazla uğraştı . Hakimin bu sahadaki eserleri henüz ilim değildir ; faraziye ve nazariyedir . Bu zat doksan küsur yaşına kadar yazı yazdı . Neler yazmadı ? Seyahatnameler , psychologie , içtimaiyat , fizik , tarih , siyaset , ahlâk ve saire .

G. le Bon memleketi haricinde gayet meşhurdur . Fransa kendisini ihmal eder ; Metod dan mahrum görür . Fransızlar bu hususta biraz haksızdırlar .

İşte , Cevdet , hayatında en ziyade bu feylosofu takdir ve taklit etti Geçen yaz Cevdet ile çok görüştüm . G. le Bon un fizik felsefesi hakkında bir veyahut bir kaç makale yazmamı teklif etti . Yazamadım . Çünkü bizde henüz istihlahlar ve tabirler tedvin edilmemiştir . Çalıştım , çabaladım , muktedir olamadım . Bu ciheti Abdullah Cevdete söylediğim gibi , arzusu mucibince (İçtihad) a bir fıkra ile de bildirdim . Fıkram münteşirdir .

(İçtihad) , sahibinin mutalaasınca bir fikir ve bir Vulgarisation mecmuası olmak iktiza eder . Fakat böyle bir risalenin kaç kariî olabilir ? Bu çirkin hakikatleri Abdullah Cevdet eyi bildiği halde yine sebat ve hattâ inat etti . İçtihadını sırtına yükledi . Diyar diyar bu fikir mecmuasını çıkardı . Sattı , satmadı . Revaç buldu , bulmadı , sebat etti . Bu sebat takdire lâyıktır . Abdullah Cevdet , bazan , dikkat nazarını çekmek için âmmenin kanaatına muhalif fikirler de neşrederdi . Bu gidişle muhitimizde